

Antibakteriální chemoterapeutika

= látky používané k terapii
mikrobiálních infekcí

1.část

1. Antibakteriální sulfonamidy

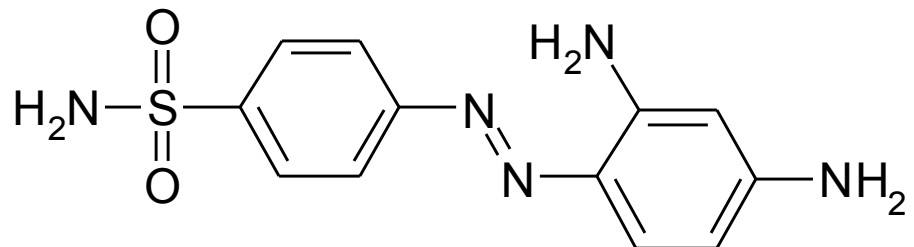
2. Nitrofurany

3. Chinolony

4. Tetracykliny

kap. 1.-3.: chemoterapeutika v „užším
slova smyslu“, tj. látky plně
syntetické

Sulfonamidy

4-(2,4-diaminofenylazo)benzenesulfonamid

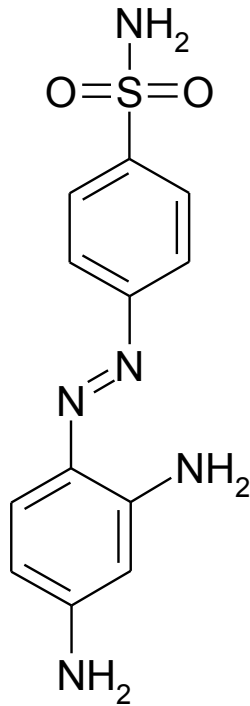
Prontosil rubrum

1932 Mietsch a Klarer - syntéza

Gerhard Domagk - testování na streptokoky

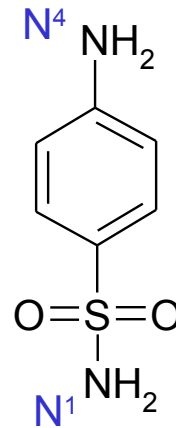
1935 Jacques a Thérèse Tréfoulevi: vlastní účinnou látkou sulfanilamid

Sulfonamidy

4-(2,4-diaminofenylazo)benzenesulfonamid

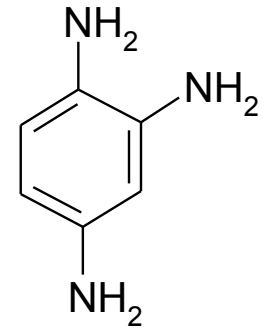
Prontosil rubrum

4-aminobenzensulfonamid
sulfanilamid

vlastní účinná látka

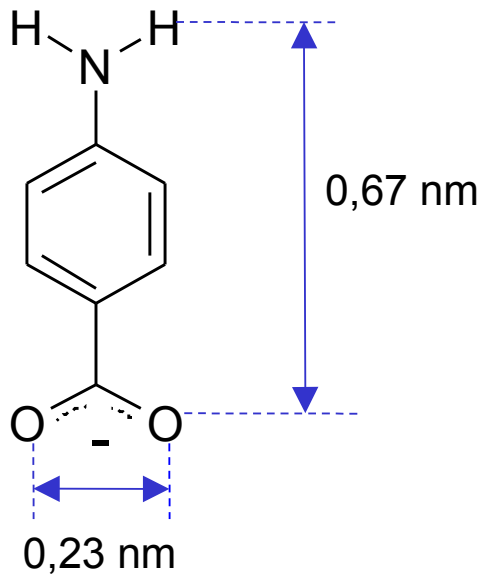
(Prontosil album)

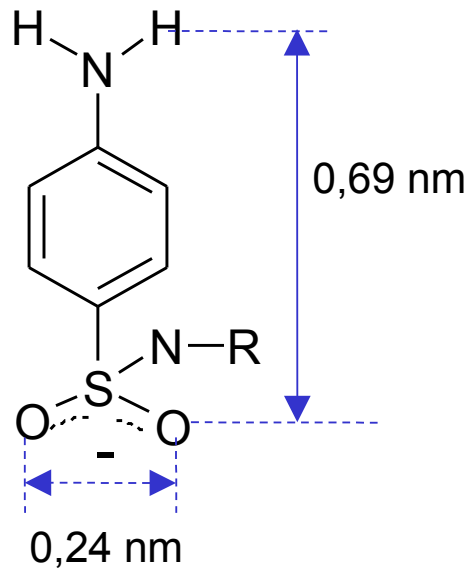
1,2,4-triaminobenzen

Sulfonamidy

Vztahy struktury a účinku

anion 4-aminobenzoové kys.

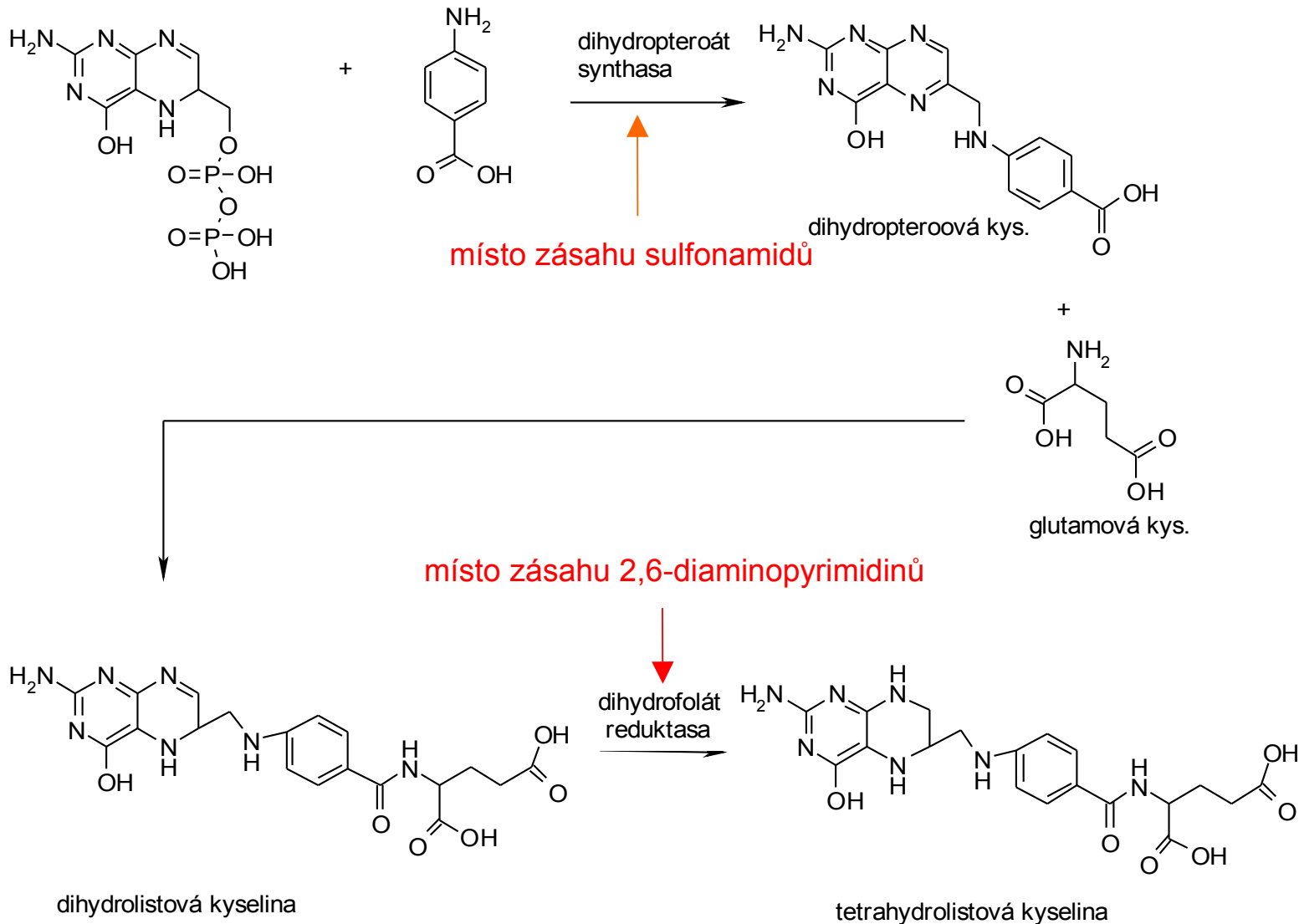
anion sulfonamidu

sterická podobnost $\Rightarrow$ kompetice

Sulfonamidy

Mechanismus účinku

Schéma syntézy tetrahydrolistové kyseliny v bakteriích

Sulfonamidy

·účinek **bakteriostatický**, jen v kombinaci s 2,6-diaminopyrimidiny (trimetoprim) **baktericidní**

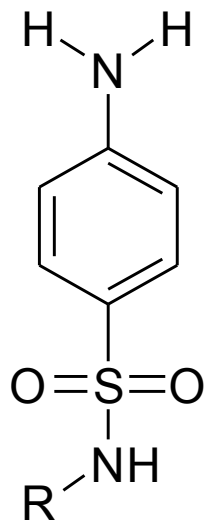
Spektrum účinku:

široké, G⁺ i G⁻

Sulfonamidy

používány převážně látky se substitucí dusíkatým heterocyklem na N¹

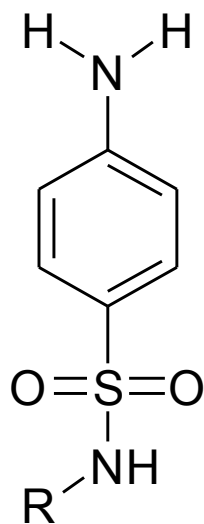
Přehled struktur používaných látek

R	INN název/lékopisný název	Poznámka	Přípravek reg. v ČR
	sulfadiazin <i>Sulfadiazinum</i> ČL 2005	a.u.v.	Norodine ® 24 a.u.v. inj.
	sulfafurazol (syn. sulfizoxazol)		Sulfisoxazol ® tbl.
	sulfamethoxazol	v kombinaci s trimetoprimem - kotrimoxazol	Biseptol ® , Co- trimoxazol AL ® ...
	sulfamethoxydiazin (syn. sulfameter)	i leprostatikum	
	sulfametrol	v kombinaci s trimetoprimem - lidaprim	

Sulfonamidy

Přehled struktur používaných látek - pokračování

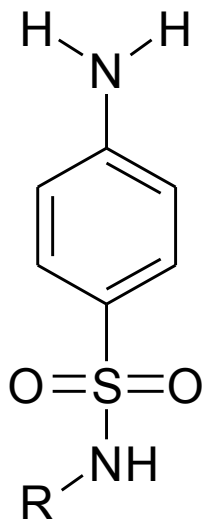

R	INN název/lékopisný název	Poznámka	Přípravek reg. v ČR
	sulfamoxol	v kombinaci s trimethoprimem - supristol	
	sulfathiazol <i>Sulfathiazolum</i> ČL 2005		Sulfathiazol Neo ® ung. Argosulfan ® 2% (Ag sůl)
	sulfizomidin		Aristamid ® gel
	sulfadimidin <i>Sulfadimidinum</i> ČL 2005	a.u.v. léčba kokcidiózy	Sulfadimidin Bioveta ® a.u.v. plv. sol.
	sulfadoxin <i>Sulfadoxinum</i> ČL 2005		.

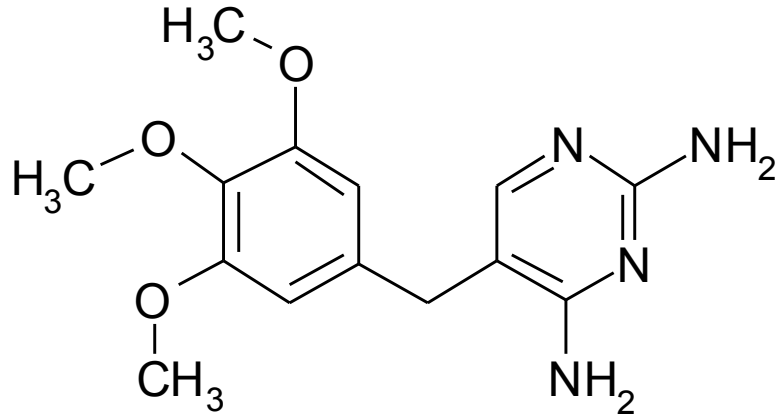
Sulfonamidy

Přehled struktur používaných látek - pokračování

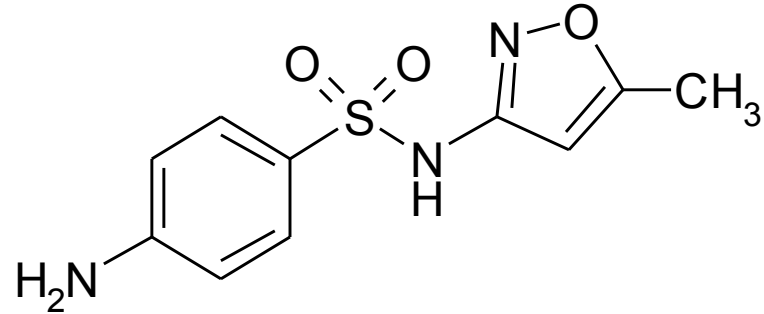

R	INN/lékopisný název	Poznámka	Přípravek reg. v ČR
<p>Chemical structure of the 5-methyl-1,2,4-thiazole ring system.</p>	sulfamethizol <i>Sulfamethizolum</i> ČL 2005		
<p>Chemical structure of the sulfaguanidine group.</p>	sulfaguanidin <i>Sulfaguanidinum</i> ČL 2005	a.u.v.	
<p>Chemical structure of the acetamido group.</p>	sulfacetamid <i>Sulfacetamidum</i> <i>natricum</i> <i>monohydricum</i> ČL 2005		

Sulfonamidy Kombinace

trimethoprim
původně antimalarikum

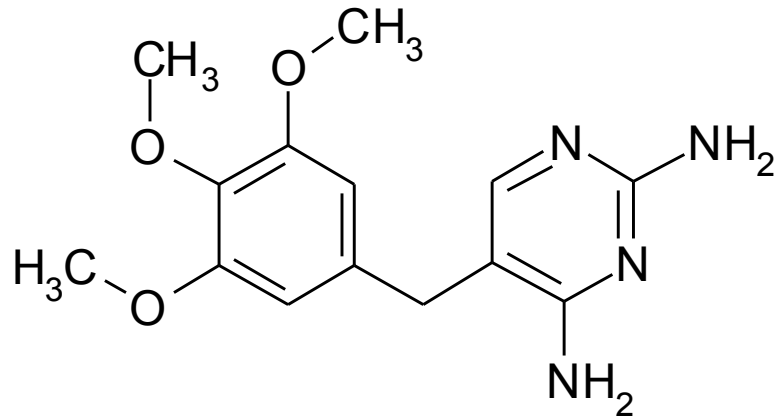

sulfamethoxazol

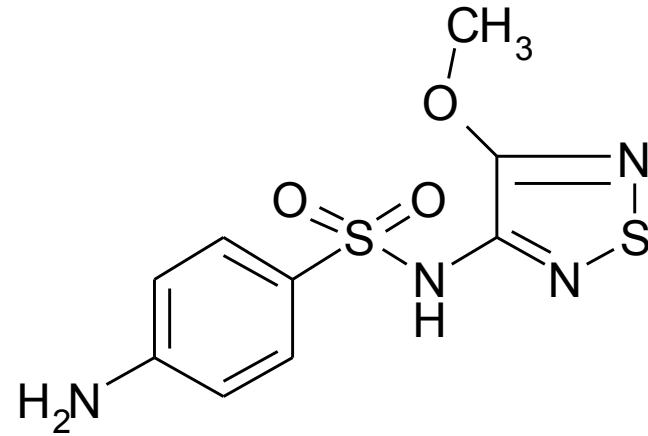
Kotrimoxazol (co-trimoxazol)

- baktericidní působení
- používán cca od r. 1970

**Sulfonamidy
Kombinace**

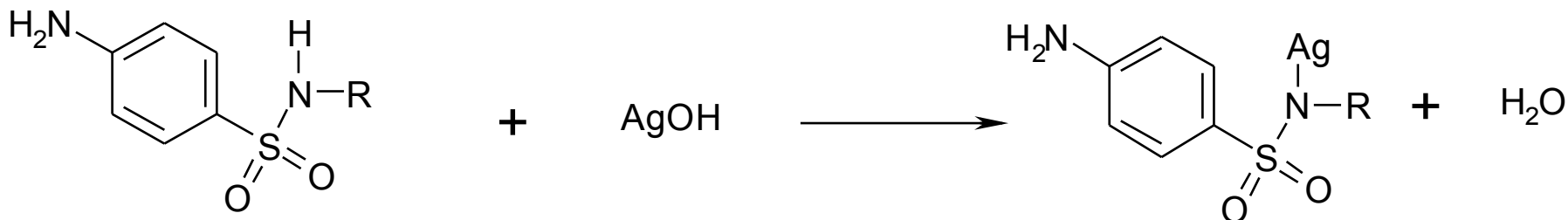
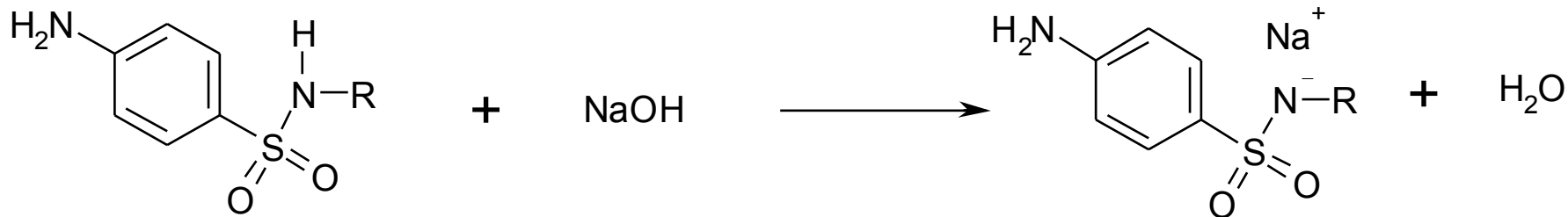
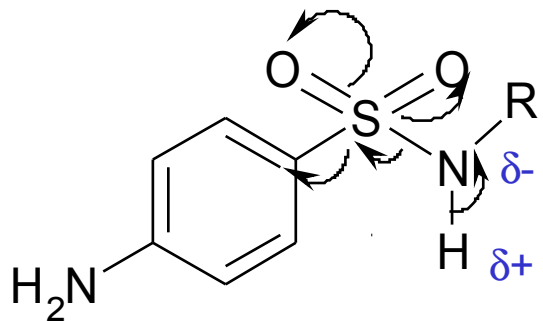
trimethoprim

sulfametrol

lidaprim

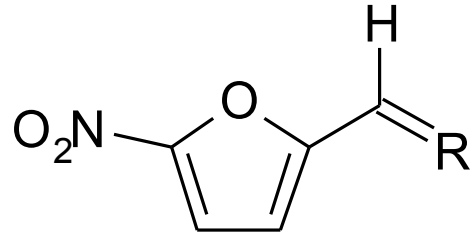
Sulfonamidy Chemické vlastnosti

·H na N¹ je v důsledku M⁻ a I⁻ efektů sulfonamidové skupiny spolu s I⁻ efektem arom. jádra rel. silně kyselý ⇒ schopnost tvořit soli se zásadami; používány v lokálních přípravcích

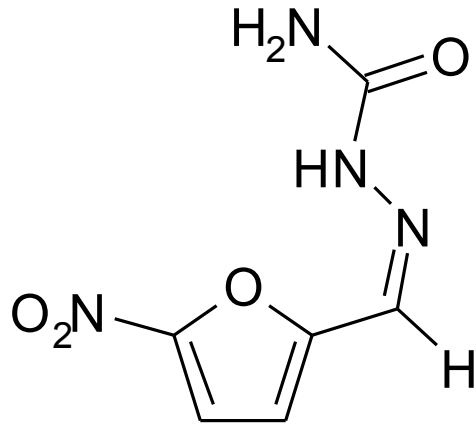
·N⁴ velmi slabě bazický (anilinový), některé heterocykly však silnější báze ⇒ terap. použitelné soli se silnými kyselinami (hydrochloridy, mesyláty aj.).

Nitrofurany

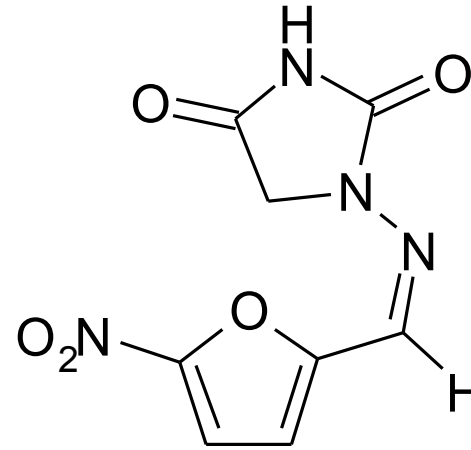

- deriváty 5-nitrofurankarbaldehydu, převážně Schiffovy baze
- -NO₂ skupina v poloze 5 je pro účinek nezbytná
- spektrum: G⁺ i G⁻ bakterie, někteří prvoci (*Trichomonas vaginalis*)
- infekce močových cest a kůže
- mech. účinku: souvisí s redukcí -NO₂ skupiny baktériemi na -NH₂ skupinu; 2 hypotézy
  - a) vzniklá aminosloučenina reaguje elektrofilním mechanismem s DNA
  - b) táž se váže na ribozómy a brání proteosyntéze
- mutagenní, KI v 1. trimestru těhotenství (±nifuratel)

Nitrofurany

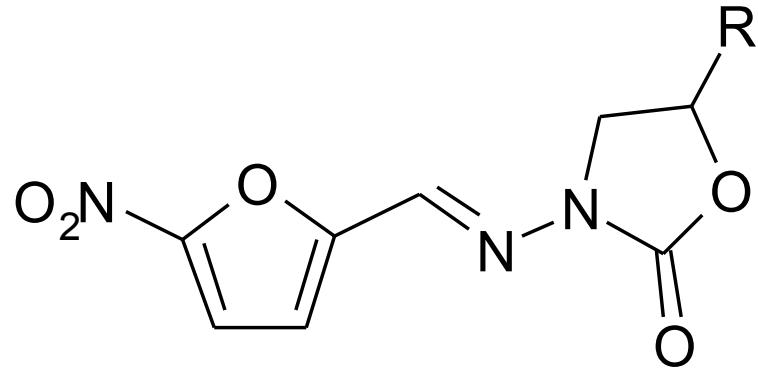

5-nitro-2-furankarbalehyd semikarbazon
nitrofurural

1-[(5-nitrofurfuryliden)amino]hydantoin
nitrofurantoin
Furantoin®
Urofur® forte/mite a.u.v.

Nitrofurany

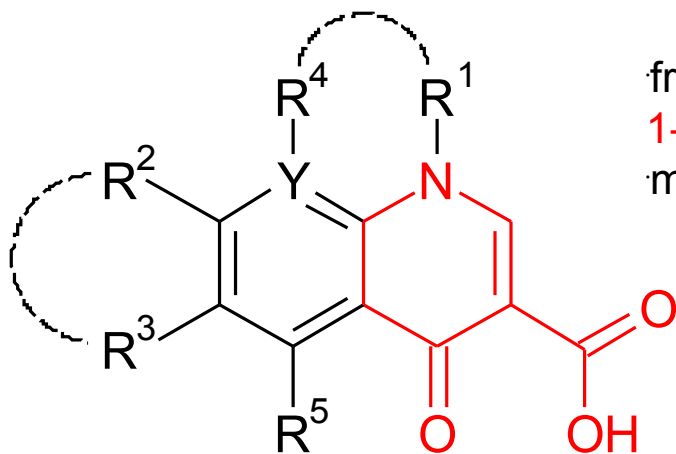
R = H- **furazolidon**

R = CH₃SCH₂-

nifuratel

Macmiror® tbl., Macmiror complex® ung., sup.
vag. (+ nystatin)

Chinolony

fragment nezbytný pro účinek:

1-alkyl-1,4-dihydro-4-oxopyridin-3-karboxylová kys.
musí být anelována na další kruh (benzen, pyridin)

Y = -N= (deriváty 1,8-naftyridinu) nebo -C= (**deriv.chinolinu**)

R¹= alkyl, cykloalkyl, nebo součást heterocyklu R¹+R⁴

R²= alkyl, nas. N-heterocyklus, R¹ + R² mohou tvořit cyklus
(dioxomethylenové seskupení)

R³= -H, halogen

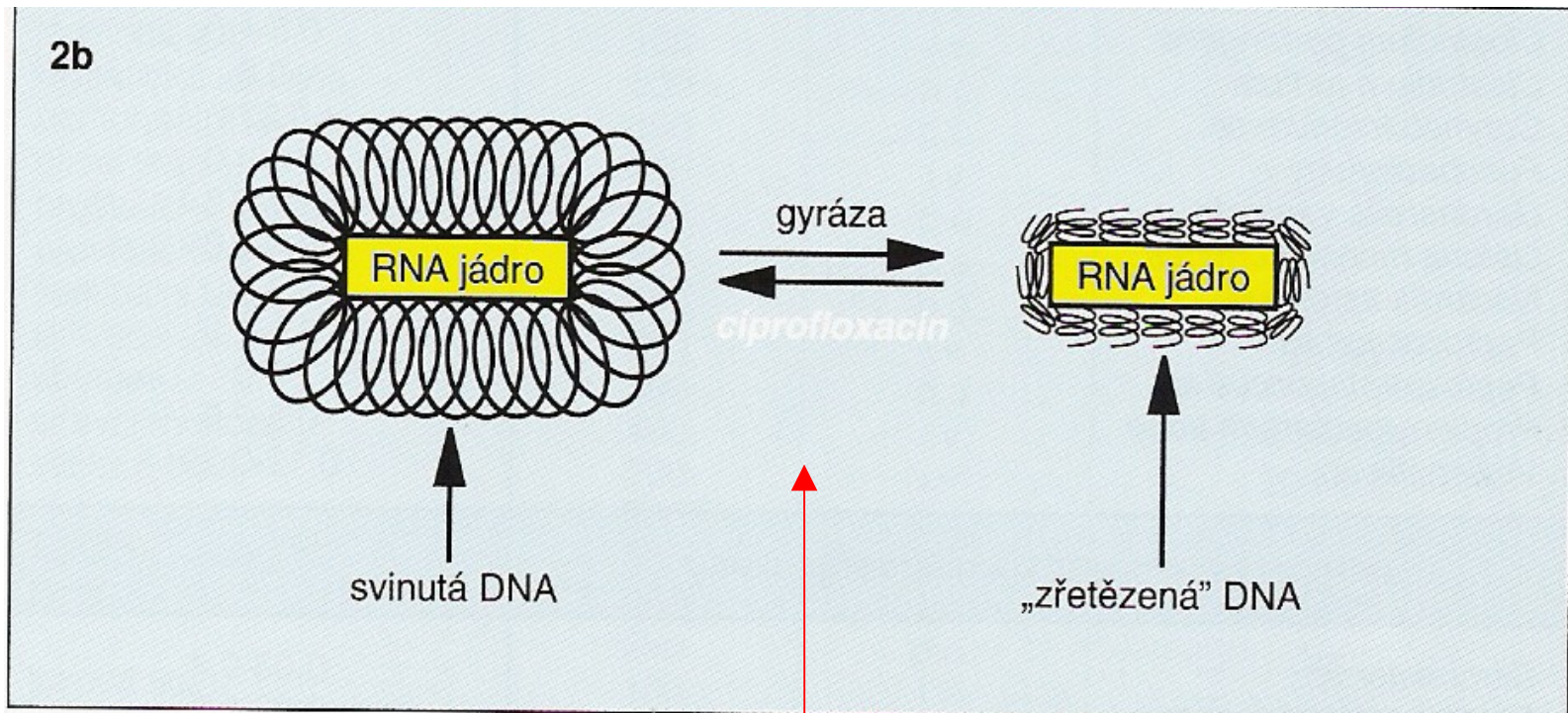
R⁴ = -H, -F, nebo součást heterocyklu R¹+R⁴

R⁵= -H, -NH₂

Chinolony

Místo a mechanismus účinku

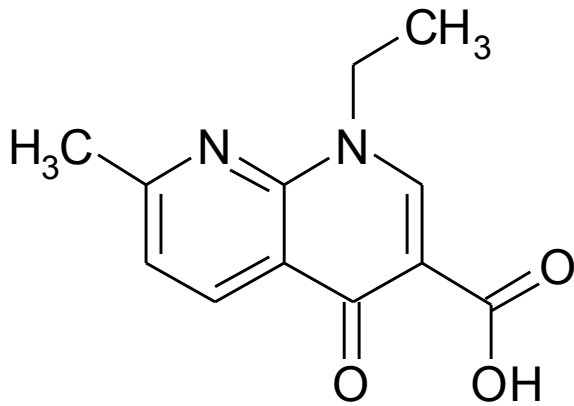

místo zásahu chinolonů

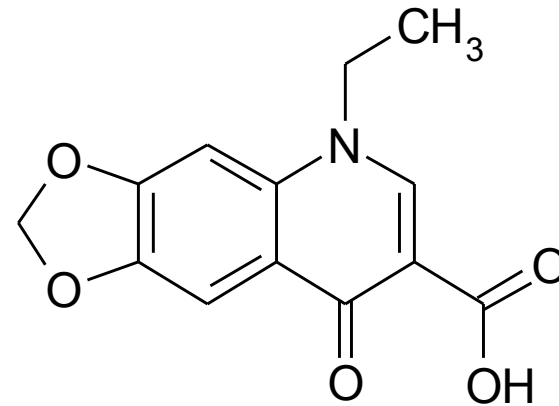
mechanismus účinku: inhibice bakteriální gyrasy (enzym katalyzující „zřetězení“ bakteriální DNA) ⇒ dostupnost DNA pro bakteriální endonukleázy ⇒ autolýza DNA ⇒ zánik buňky

Baktericidní, působí na dělící se buňky i bakterie v klidovém stadiu

Chinolony
„1.generace“ – terapie infekcí močových cest

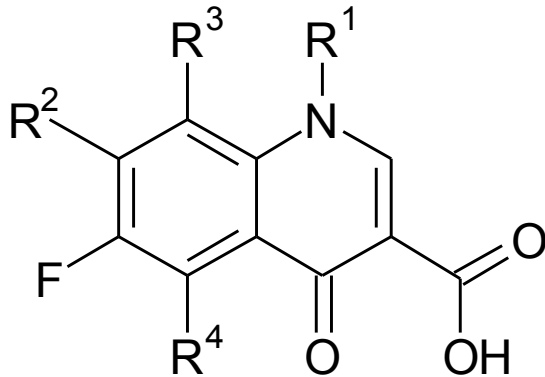

nalidixová kyselina
hlavně G⁻

oxolinová kyselina
Desuro®
hlavně G⁻, *E. coli*, *Proteus*, *St. aureus*

Chinolony „2.- 4.generace“ – fluorované deriváty

R¹ = cykloalkyl, alkyl, sek. aminoskupina, nebo součást heterocyklu R¹+R³

R² = nasycený bazický heterocyklus vázaný přes dusík

R³ = -H, -F, nebo součást heterocyklu R¹+R³

R⁴ = -H, -NH₂

deriváty 6-fluor-4-oxo-1,4-dihydrochinolin-3-karboxylové kyseliny substituované v polohách 1 a 7, někdy i 8, výjimečně 5

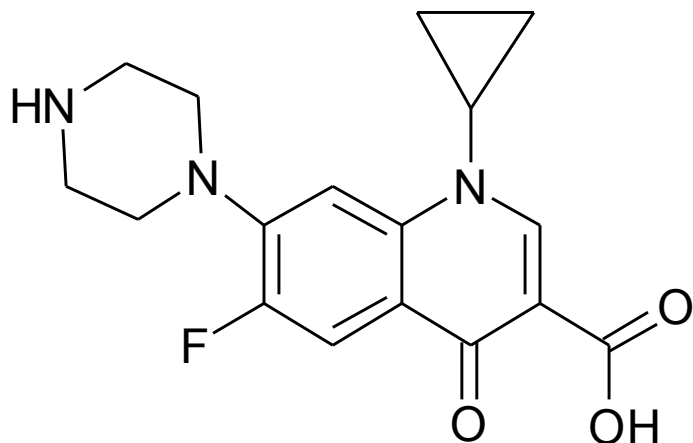
spektrum: široké, G⁺ i G⁻, mj. *E. coli*, *Citrobacter*, *Klebsiella*, *Enterobacter*, *Yersinia*, *Serratia*, *Providencia*, *Vibrio*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Proteus*, *Salmonella*, *Shigella*, *Legionela*...

terapie systémových infekcí, močových cest, očí, GIT...

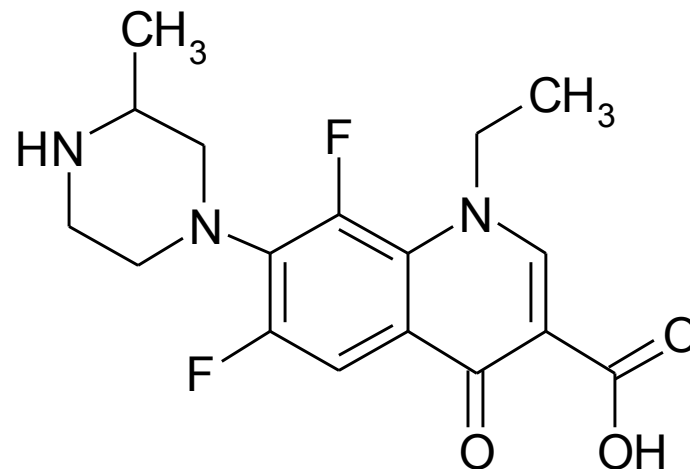
Chinolony

„2. a 3. generace“ – fluorované deriváty

Přehled používaných struktur

ciprofloxacin
Ciphin®

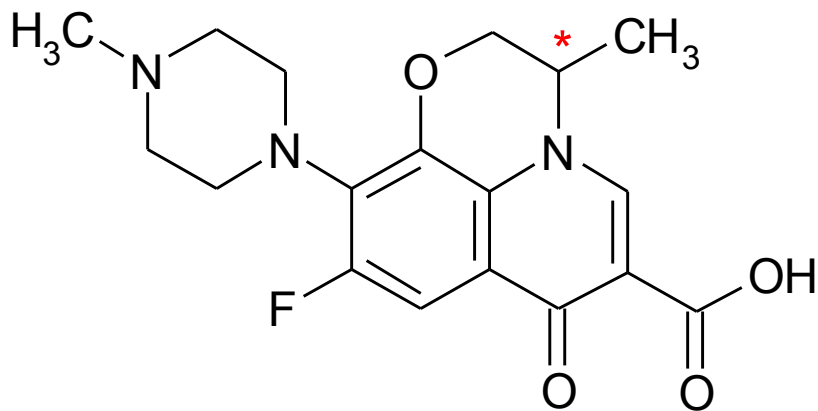
lomefloxacin
Maxaquin® tbl. obd.

· ve spektru i někt. kmeny *M. tuberculosis*
· jako baze i ve formě solí

Chinolony

„2. a 3. generace“ – fluorované deriváty

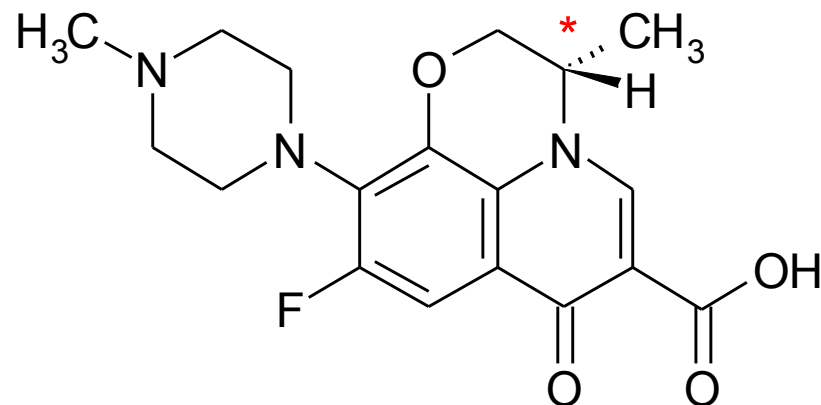
Přehled používaných struktur - pokračování

ofloxacin

-racemát

Ofloxin® tbl.

levofloxacin

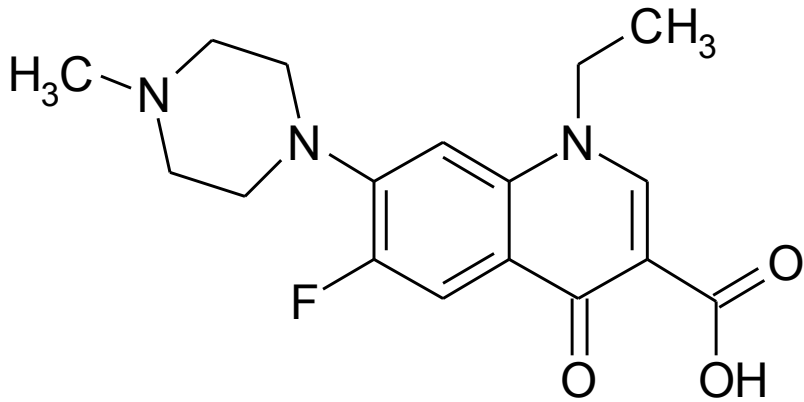
- čistý **S** – (-) -enantiomer

Tavanic® tbl. obd., inf. sol.

Chinolony

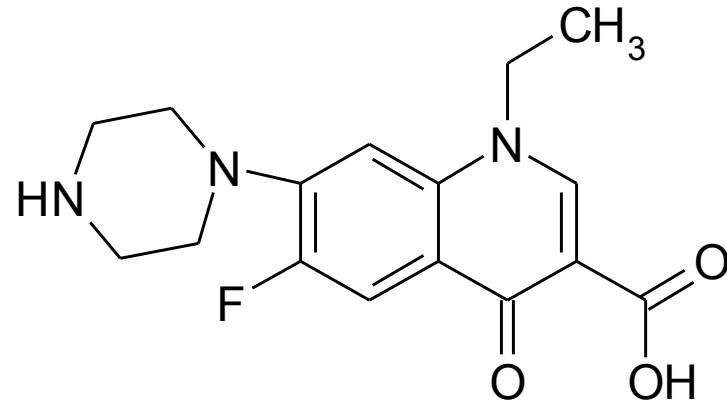
„2.a 3.generace“ – fluorované deriváty

Přehled používaných struktur - pokračování

pefloxacin

Abaktal® tbl., inj.

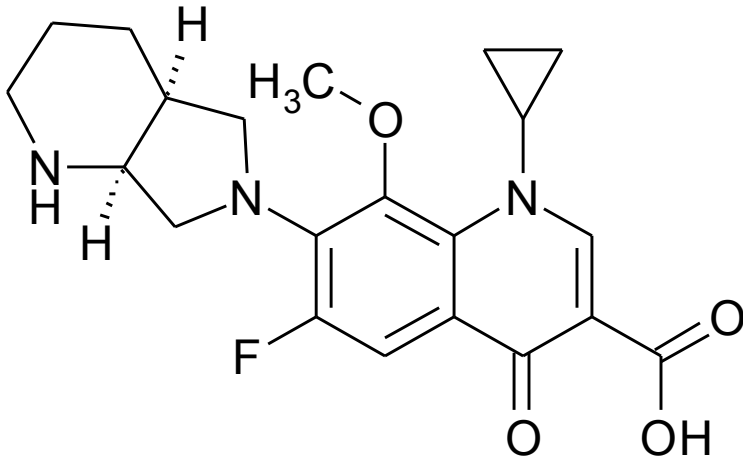
norfloxacin

Nolicin® tbl. obd.

Chinolony

„2.a 3.generace“ – fluorované deriváty

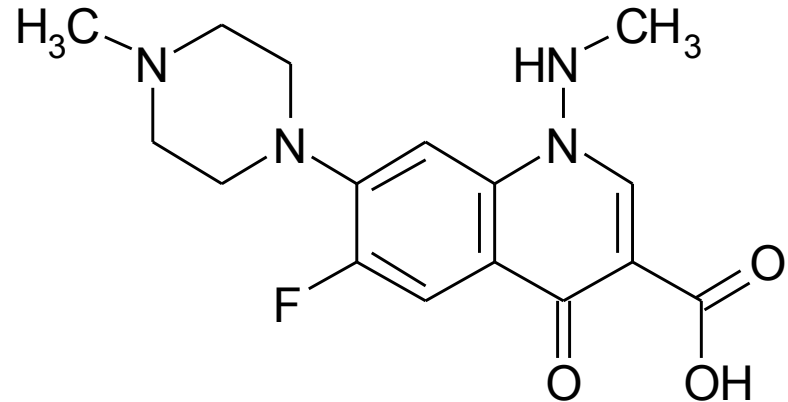
Přehled používaných struktur - pokračování

1-cyklopropyl-6-fluoro-8-methoxy-7-(oktahydropyrrol[3,4-b]pyridin-6-yl)-4-oxo-1,4-dihydrochinolin-3-karboxylová kys.

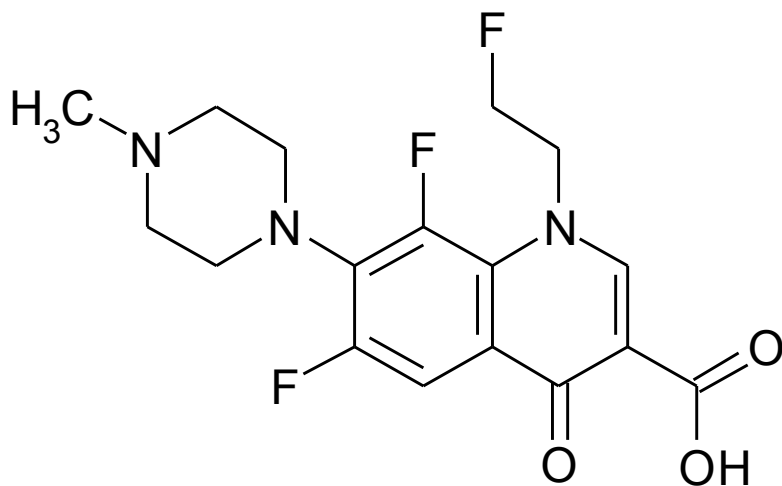
moxifloxacin

Avelox® tbl. obd.

amifloxacin

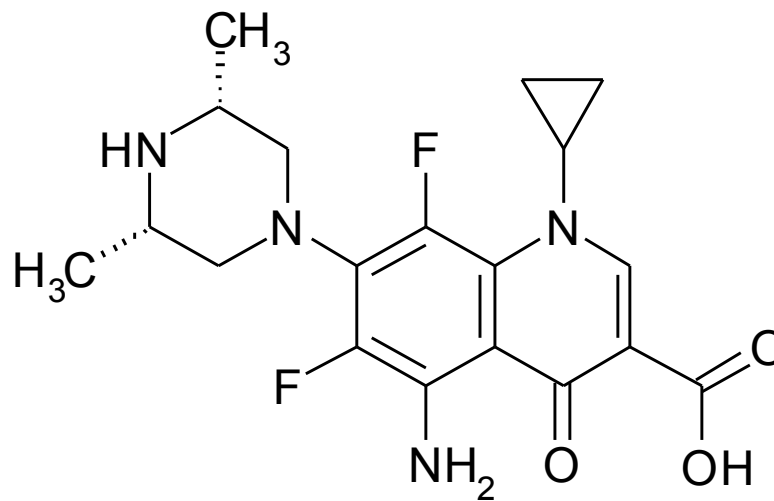
Chinolony
„3. a 4. generace“ – fluorované deriváty
Přehled používaných struktur - pokračování

fleroxacin

3. generace

Quinodis Roche® tbl. obd.

sparfloxacin

4. generace

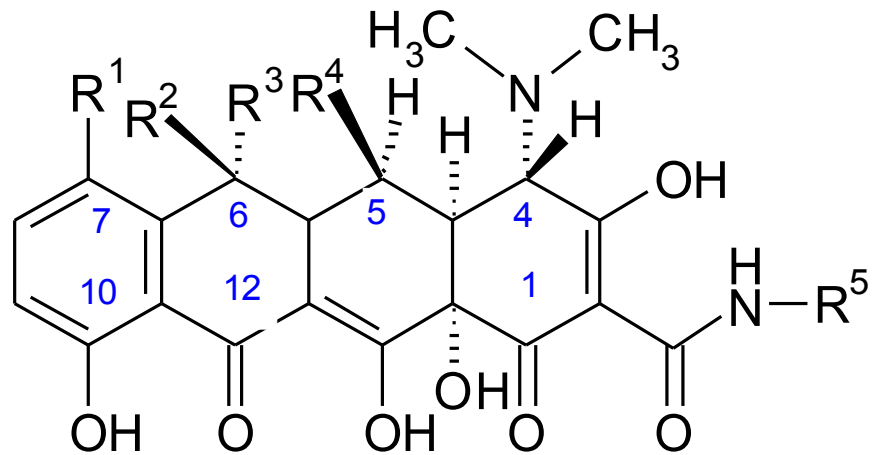
Zagam® tbl. obd.

též *Mycobacterium sp.*

závažné systémové infekce

Tetracykliny

R¹ = -H, halogen, -NHCH₃

R² = -OH, -H

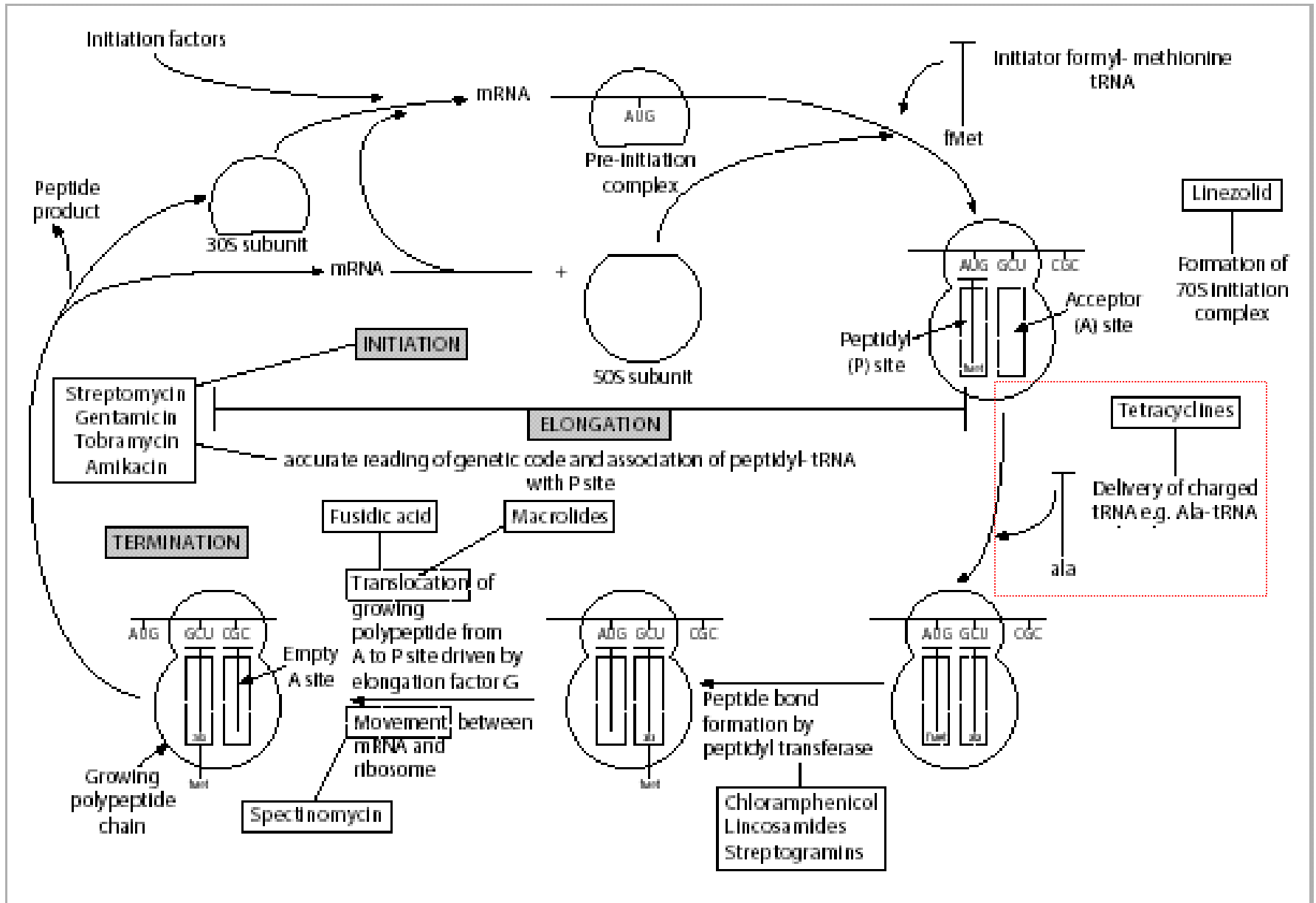
R³ = -CH₃, -H

R⁴ = -H, -OH

R⁵ = H, heterocykl. aminoalkyl, karboxyaminoalkyl

Tetracykliny

Mechanismus účinku

Tetracykliny

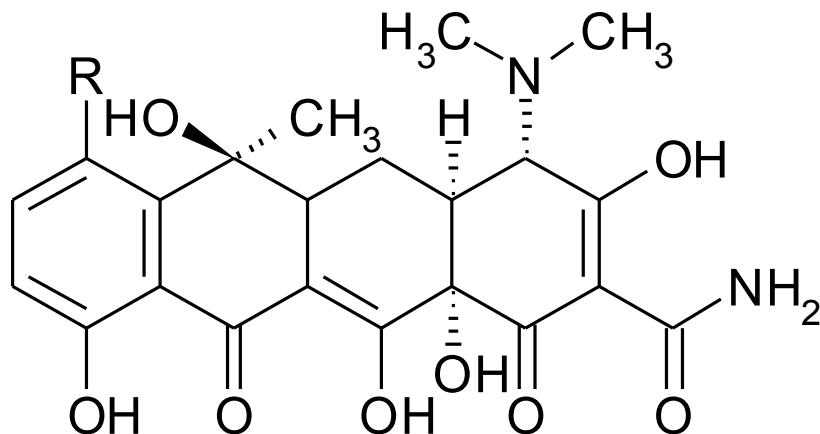
Mechanismus účinku

- inhibice proteosyntézy: inhibují přenos aminokyselin navázaných na tRNA na akceptorové místo mRNA
- účinek **bakteriostatický** (výjimka: rolitetracyklin)

Tetracykliny

Přehled struktur

R = H   **tetracyklin**

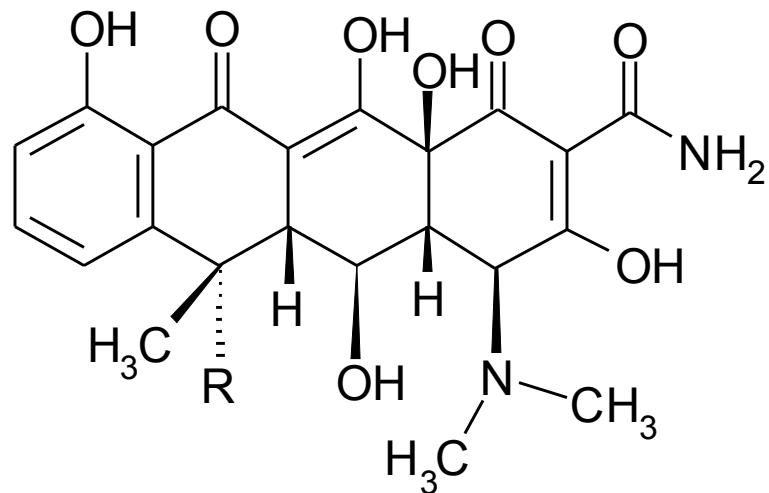
izolován ze *Streptomyces viridifaciens*
Rimatet® cps.

R = Cl   **chlortetracyklin**

izolován ze *Streptomyces aureofaciens*
též antiprotozoární aktivita
dnes a.u.v.
Tetramutin Bio® a.u.v.

Tetracykliny

Přehled struktur - pokračování

R = OH **oxytetracyklin**

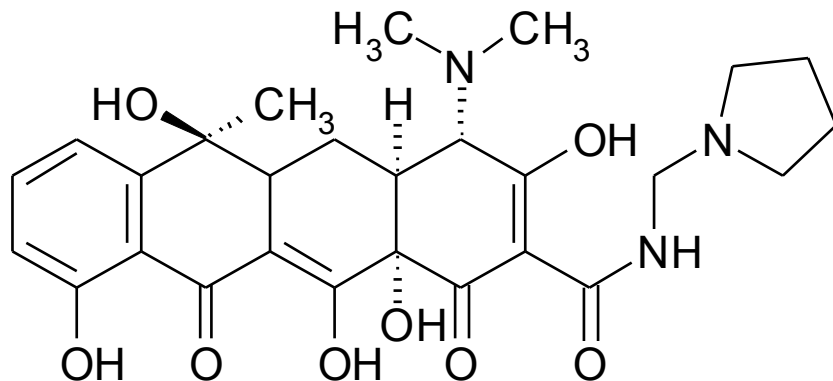
Oxytetracycline® cps.

R = H **doxycyklin**

Deoxymykoin® tbl.

Tetracykliny

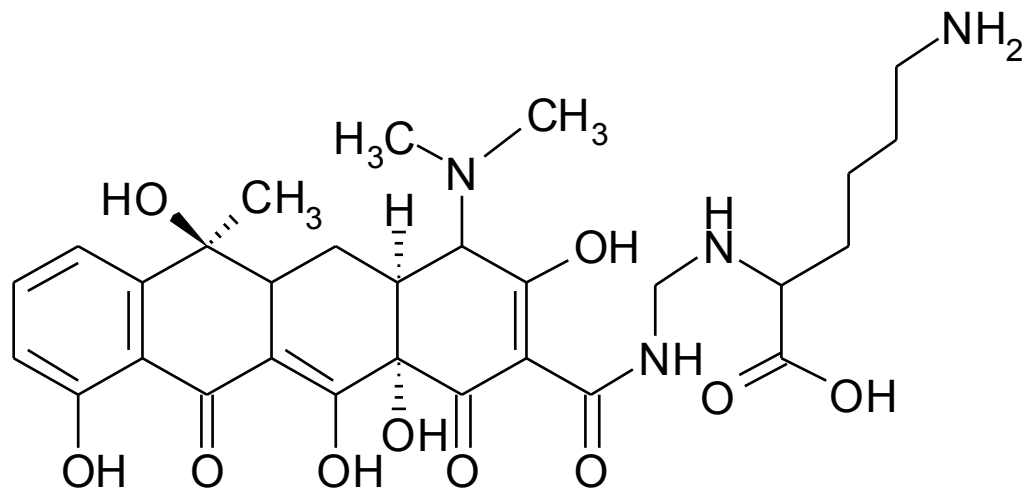
Přehled struktur - pokračování

rolitetracyklin

baktericidní

jen pro inj. podání

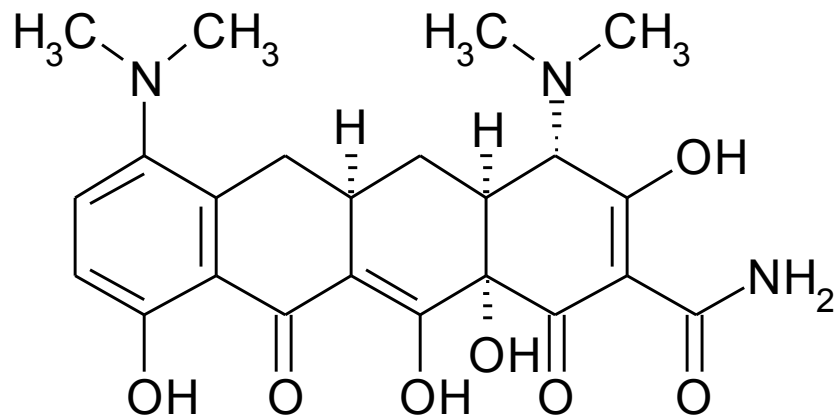

lymecyklin

Tetralysal® cps.

Tetracykliny

Přehled struktur - pokračování

minocyklin

Skid® tbl.